

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра культурології

КОЦІПУК МАКСИМ ВІКТОРОВИЧ

**РОК-МУЗИКА 1990-2000-х РОКІВ ЯК
ФЕНОМЕН ЗАРУБІЖНОЇ КУЛЬТУРИ**

Спеціальність: 034 «Культурологія»

Освітньо-професійна програма «Культурологія»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Науковий керівник:
СОХАЦЬКА ОКСАНА АНАСТАСІЇВНА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри культурології

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 13

засідання кафедри культурології

від 15 травня 2025 р.

Завідувач кафедри

() Москвич О. Д.
(підпис) ПІБ

ЛУЦЬК – 2025

Анотація

Коціпуп Максим Вікторович

Рок-музика 1990-2000-х років як феномен зарубіжної культури

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному культурологічному дослідженню рок-музики 1990-2000-х років як феномена масової зарубіжної культури. У центрі дослідження виявлення ролі та значення рок-музики в контексті соціокультурних процесів, що відбувалися наприкінці ХХ на початку ХХІ століття. Спадщина року межі тисячоліть вивчається не лише як художній і музичний стиль, а як складне культурне явище, яке охоплює сферу глобалізації та молодіжного самовираження.

Особливу увагу приділено трансформації рок-жанру в умовах глобалізаційних процесів, що сприяли активному культурному обміну, розширенню стилістичних меж року та виникненню нових піджанрів, таких як гранж, альтернативний рок, індастріал тощо. Наукова новизна дослідження також полягає у доповненні уявлень про роль рок-музики як одного з головних каналів самовираження молоді, формування її соціальної позиції та способу світосприйняття. На прикладі творчості найвпливовіших колективів «Nirvana», «Linkin Park», «Rammstein», «Slipknot» та ін. проаналізовано, яким чином лірична складова, візуальний стиль, концертні виступи та фанатська культура відображали кризові настрої епохи, впливали на формування цінностей, сприяли критичному ставленню до соціальних норм, політики, війни, культури споживацтва. У результаті цього дослідження було зроблено висновок, що рок-музика є динамічним явищем сучасної культури, яке має здатність до постійного переосмислення та адаптації, реагуючи на соціальні, культурні та технологічні зміни свого часу. Рок-музика не лише відображає тенденції культури, а й активно їх формує, будучи платформою для музичних інновацій. Рок залишається ядром багатьох молодіжних субкультур, які формували власні норми поведінки, естетику, та систему цінностей. У 1990-2000-х роках рок-музика перестала бути

винятково явищем західної культури, перетворившись на справді глобальний феномен.

У роботі поєднано методи культурологічного, соціологічного та музикознавчого аналізу, що дозволяє забезпечити глибоке осмислення досліджуваного феномена. Результати бакалаврської роботи можуть бути використані для подальших наукових розробок у галузі культурології, історії музики та сучасного мистецтва; а також у викладанні дисциплін, пов'язаних із вивченням масової культури, музичних практик і молодіжних субкультур кінця XX початку XXI століття.

Ключові слова: *рок-музика, глобалізація, молодіжні субкультури, музична культура, альтернативний рок.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОК-МУЗИКИ 1990-2000-Х РР.....	5
1.1. Проблема розвитку основних жанрів року 1990-2000-х років.....	5
1.2. Нові течії рок-музики на межі тисячоліть.....	8
1.3. Аналіз творчості найбільш знакових представників рок-культури 1990- 2000 рр.....	17
РОЗДІЛ 2. РОК-МУЗИКА 1990-2000-Х РОКІВ ЯК ФЕНОМЕН МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	26
2.1. Музичні фестивалі 1990-2000-х як форма самовираження молоді....	26
2.2. Розвиток музичних субкультур та роль рок-музики у формуванні молодіжного середовища.....	29
2.3. Рок-музика 1990-2000-х рр. У контексті глобалізації.....	33
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дослідження рок-музики 1990–2000-х років є актуальним не лише в музикознавчому плані, а й для правильного розуміння культурних і соціальних процесів кінця XX – поч XXI ст. Рок користувався надзвичайною популярністю, його спадщина досі відчутна в сучасній масовій культурі. 1990-ті і 2000-ті роки ознаменувалися розвитком глобальної мережі інтернет та цифрових технологій, які радикально змінили спосіб створення, поширення і відтворення музики, що сприло трансформації музичної індустрії. На основі жанрів року 1990-2000-х формувались нові субкультури, які об'єднували молодих людей за спільними цінностями. Рок-музика цього періоду, як і рок 60-80 х років XX сторіччя, відображала культурні тенденції, та політичні настрої. Пісні виконавців цього періоду часто були звернені до актуальних соціальних та політичних тем, порушуючи проблеми мілітаризації, глобалізація, кризи ідентичності, та соціальної нерівності. Дослідження цих тем дає змогу побачити, як рок-музика використовувалася як платформа для соціальної критики. Отже, саме культурологічне дослідження року 1990-2000-х потрібне для правильного вивчення його як феномену західної масової культури.

Мета дослідження – здійснити культурологічний аналіз рок-культури 1990-2000-х як явища західної культури.

Відповідно до поставленої мети сформульовано дослідницькі **завдання**:

- обґрунтувати теоретичні основи дослідження;
- проаналізувати різновидність жанрів рок-музики періоду 1990-2000-х;
- дослідити музичну культуру в контексті процесів глобалізації;
- охарактеризувати вплив року на культуру на межі тисячоліть;
- визначити роль музичних субкультур в самовираженні молоді.

Об’єкт дослідження – процес становлення та розвитку рок-музики 1990-2000-х років як феномен західної масової культури

Предмет дослідження – рок-музика 1990-2000-х років.

Наукова новизна роботи конкретизується в наступних положеннях:

уперше: визначено рок-музику 1990-2000-х років як феномен західної культури;

доповнено: дослідження напрямку рок-музики в умовах глобалізації; оцінка ролі року 1990-2000-х для самовираження молоді;

одержали подальший розвиток: вивчення впливу року на суспільство на межі тисячоліть.

Методи дослідження. Методологія дослідження базується на міждисциплінарності, що передбачає поєднання культурологічного, музикознавчого й історико-культурного підходів. Дослідження соціокультурних факторів та історичних періодів становлення року зумовив використання історико-логічним методом. Вивчаючи окремі аспекти досліджуваної проблематики, ми послуговуємося різними науковими методами: в дослідженні використано системний і аналітичний методи, метод синтезу та узагальнення, семіотичний і герменевтичний методи. В бакалаврській роботі було використано значний аудіальний матеріал.

Практичне значення отриманих результатів. Матеріали кваліфікаційно роботи можуть бути залучені до дослідження історії розвитку популярної музики 1990-2000-х рр.; при викладанні начальних дисциплін «Музична культура», «Сучасна культура», «Культура постмодерну», «Молодіжні субкультури».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

РОК-МУЗИКИ 1990-2000-Х РР

1.1. Проблема розвитку основних жанрів року 1990-2000-х років.

Рок-музика, що характеризується енергійними ритмами, потужними гітарами та бунтарським духом, має вплив на музичну сцену з моменту свого зародження. Виникнувши в 1950-х роках як сплав різних жанрів, включаючи блюз, кантрі та ритм-енд-блюз (R&B), рок-музика швидко привернула увагу молодій аудиторії і стала каталізатором культурних змін. Укорінена в афро-американських музичних традиціях і тогочасній боротьбі робітничого класу, рок-музика здобула популярність завдяки своєму грубому, електризуючому звучанню. Вона пропонувала вихід для самовираження і стала символом молодіжного бунту проти суспільних норм тієї епохи. Завдяки своїм заразливим ритмам і чіпляючим мелодіям рок-музика подолала расові та соціальні бар'єри, об'єднавши людей різного походження спільною пристрастю. Від ранніх піонерів, таких як Елвіс Преслі, Чак Беррі та Літл Річард, які наповнили рок-н-рол своєю харизмою та нестримним талантом, до гуртів Британського вторгнення, таких як «The Beatles» та «The Rolling Stones», які принесли нову хвилю творчості та експериментів, рок-музика постійно розвивалася та переосмислювала себе. Протягом багатьох років рок-музика породила різні піджанри, серед яких психоделічний рок, хард-рок, панк-рок, альтернативний рок та багато інших. Кожен піджанр відображає культурні, соціальні та музичні зрушення свого часу, що дозволяє рок-музиці залишатися актуальною та адаптуватися до мінливих смаків і тенденцій. [43]

Рок-музику можна назвати голосом покоління, яке прагнуло змін і самовираження. У 1950-х роках рок-н-рол втілював бунтарський дух молоді з його енергійними ритмами та провокаційними текстами. Він слугував засобом

вираження невдоволення статус-кво. Напрмок року сприймали як символ свободи та індивідуальності. Ця культурна сила кинула виклик консервативним цінностям того часу, розпалюючи дебати і підживлюючи страхи перед моральним занепадом. У 1960-х роках Британське вторгнення підняло рок-музику на нові висоти, а такі гурти, як «The Beatles», очолили цей процес. Музика стала об'єднуючою силою, долаючи культурні та географічні кордони і сприяючи формуванню почуття глобальної спільноти. [43] А. Гладких та О. Гладких в роботі «Рок-музика як чинник масової культури XX ст.» зазначають, що «рок-музика, жанрова сфера масової музики, є одним з чинників розвитку сучасної культури і функціонує як соціальне, світоглядне, музичне явище... Важливим елементом року є «середовищність» естетичного переживання, що формує ставлення до музики як форми колективного напруженого емоційного досвіду, втілення суперечливого духовного стану молоді другої половини XX ст.» [4].

З розвитком рок-музики контркультурний рух кінця 1960-х - початку 1970-х років сприйняв її як засіб вираження антиістеблішментських настроїв і пропаганди соціальних змін. Психоделічні та експериментальні звуки тієї епохи стали синонімом ідеалів миру, любові та особистого звільнення. Більше того, рок-музика протягом усієї своєї історії впливала на модні тенденції та вибір стилю життя. Від бунтарських шкіряних курток і помпадурів епохи рок-н-ролу до краваток з психоделічними малюнками і довгого волосся руху хіпі, рок-музика тісно переплелася з модою, ставши джерелом натхнення для незліченної кількості людей. Рок-музика відіграла ключову роль у формуванні популярної культури. Її здатність кидати виклик умовностям, надихати соціальні рухи та впливати на модні тенденції є свідченням її тривалого впливу. Досліджуючи еволюцію рок-музики, ми розкриємо глибинні шляхи, якими цей жанр формував і продовжує формувати наш культурний ландшафт. [43]

У 1970-х роках реакція активної молоді проти мейнстрімної рок-музики призвела до виникнення руху панк-року. Панк-рок, що характеризується грубою енергією, мінімалістичною структурою пісень і конфронтаційними текстами,

кинув виклик усталеним нормам музичної індустрії. Такі гурти, як «The Ramones», «The Sex Pistols» та «The Clash», сповідували ідею «зроби сам», відкидаючи відшліфоване та комерціалізоване звучання мейнстрімного року [43]. На нашу думку, саме розвиток панку означив багато в чому особливості рок-музики наступних десятиліть, адже саме 1990-2000 характеризуються звуження цільової аудиторії гуртів та «виведення» частки року з поп-культури.

У 1980-х та на початку 1990-х років рух альтернативного року набрав обертів, пропонуючи альтернативу мейнстрімному рок-звучанню. Такі гурти, як «R.E.M.», «The Smiths» та «Sonic Youth», наповнили рок-музику впливами панку, інді-року та пост-панку. Альтернативний рок прийняв ідею «зроби сам» і підкреслив автентичність та інтроспекцію у своїх текстах. Одним із найвпливовіших піджанрів альтернативного року був гранж, який зародився на Тихоокеанському північному заході США. Такі гурти, як «Nirvana», «Pearl Jam» та «Soundgarden», поєднали елементи панку, металу та альтернативного року, щоб створити особливе звучання. «Failure» з Лос-Анджелеса розширювали напрямок альтернативного року, вносячи елементи спейс-року чи арт-року, що передбачає складний підхід до написання музики Сира та емоційно забарвлена музика гранжу резонувала з молодіжною культурою початку 1990-х років. Ми можемо визначити що в 1970-1980-тих роках рок-музика зазнає диверсифікації та еволюції в такі піджанри, як прогресивний рок, хеві-метал, панк-рок, ню-вейв, альтернативний рок і гранж. Ці піджанри розширили межі музичних експериментів, ліричних тем і стилів виконання, формуючи майбутнє рок-музики. Вплив цих течій все ще відчувається в сучасній рок-музиці, оскільки вони продовжують надихати нові покоління виконавців на дослідження та інновації в межах жанру [43].

Реп-рок виник наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років, поєднуючи агресивні та ритмічні елементи хіп-хопу з інструментарієм та настроєм року. Такі гурти, як «Rage Against the Machine», «Beastie Boys» та «Linkin Park», поєднували реп-вокал, важкі гітарні рифи та скретч на вертушці для створення потужного та енергійного звучання. Ню-метал, який набув популярності

наприкінці 1990-х - на початку 2000-х років, поєднав у собі елементи альтернативного металу, реп-року та індастріал-року. Такі гурти, як «Korn», та «System of a Down», поєднували важкі гітарні рифи та електронні елементи з лірикою, складеною в стилі репу. Нью-метал мав значний вплив на популярну музику, охопивши широку аудиторію і вплинувши на наступні покоління рок- і хіп-хоп-виконавців. Ці поєднання сприяли еволюції популярної музики, руйнуючи жанрові бар'єри та надихаючи нові мистецькі напрямки. Взаємодія між роком та іншими жанрами продовжує формувати сучасний музичний ландшафт. Альтернативний рок, який виник у 1980-х і 90-х роках, пережив відродження у 2000-х роках з такими гуртами, як «Radiohead», «Foo Fighters» і «Muse», що очолили цей напрям. Ці артисти розширили межі року, включивши в нього експериментальні елементи, атмосферні звукові пейзажі та інтроспективні тексти. Альтернативний рок у 21 столітті увібрав у себе широкий спектр впливів, від електронної музики до прогресивного року, що призвело до створення різноманітного та інноваційного звукового ландшафту [43].

Отже, ми можемо визначити певну унікальність музичної палітри 1990-х років XX сторіччя. Виконавці, що стали популярними в попередні десятиліття, такі як «The Beatles», «Pink Floyd», «Rolling Stones», «Deep Purple», «Yes», «King Crimson», «The Doors», «Led Zepelin» та інші зберігали популярність, продовжували записувати альбоми та здійснювати концертні тури, однак, в 1990-х з'являються гурти, що відповідають на нові запити аудиторії, що виливається в народження нових жанрів рок-музики. Ісаак Кульман писав, що «1990-ті не були схожі на жодну іншу епоху в рок-музиці, позначивши період швидкої трансформації, експериментів та різноманітності жанрів і звучання. Це десятиліття стало свідком постійно мінливого ландшафту, який спричинив революційні зміни від гранжу до поп-панку та нью-металу...» [30].

1.2. Нові течії рок-музики на межі тисячоліть.

У 1990-х рок-музика розгалузилась на численні стилі та піджанри, не характерні року минулих десятиліть. Альтернативний рок – це піджанр рок-

музики, який зародився в 1990-х роках і продовжує розвиватися донині. На початку свого зародження альтернативна рок-музика не була повністю пов'язана з найбільшими рок-гуртами епохи, такими як «U2», «Aerosmith», «Bon Jovi» та «Guns N' Roses». Натомість вона слугувала продовженням студентської рок-сцени 1980-х років, де такі гурти, як «R.E.M.» та «Pixies» процвітали поза увагою публіки. Незважаючи на свою альтернативну назву, альт-рок отримував значну кількість радіоефірів. Альтернативні гурти, такі як «Nirvana», «Foo Fighters», «Green Day», «Beck» та «Nine Inch Nails», очолювали поп-чарти на початку свого існування. Деякі з них були підписані на великих лейблах, що зробило альтернативний рок за своєю суттю більш мейнстрімним, ніж інді-рок гурти на незалежних лейблах. З часом альтернативна музика отримала менше уваги ЗМІ та радіоефірів, проте альт-рок (який також називають сучасним роком) залишається активним компонентом поп-музичного ландшафту. Рух альтернативного року охоплює широкий спектр стилів і настроїв. Хоча вони не звучать однаково, «The Cure», «Violent Femmes», «The Strokes» і «Modest Mouse» вважаються різновидами альтернативного року. Їх та інші гурти об'єднує кілька ключових характеристик. Як і більшість рок-музики, альтернативний піджанр має тенденцію до гітарного звучання, яке супроводжується бас-гітарою та барабанами. Клавішні були рідкістю в альтернативі 1990-х, але вони Багато ранніх альт-рок-гуртів перебували під впливом рокерів 1970-х, таких як «Led Zeppelin» і «Black Sabbath». Інші відображали звучання ікон 1980-х, таких як «The Smiths» і «Minor Threat». Деякі зірки альтернативної епохи, такі як «R.E.M.», Боб Моулд і «Sonic Youth», зробили успішну кар'єру в епоху студентського року 1980-х, але продовжили свій успіх у 1990-х і пізніше. Переважна кількість альтернативних рок-гуртів віддзеркалює енергетику та «зроби сам» панк-гуртів 1980-х, таких як «Black Flag», «Minor Threat», «Minutemen» та «Bad Brains» [9]. Музика та мода завжди були тісно переплетені, і альтернативна музика не була винятком. Зростання альтернативної музики в 90-х принесло з собою виразну модну естетику, яка вплинула на ціле покоління. Татування, пірсинг і нестандартні зачіски стали популярними формами

самовираження. Альтернативна мода прийняла індивідуальність і підірвала основні норми. Шанувальники альтернативної музики прагнули виділитися з маси, використовуючи вінтажний одяг, футболки гуртів та унікальні аксесуари. Модний вибір субкультур альтернативної музики допоміг створити відчуття приналежності та товаришкості серед шанувальників [55].

Термін «альтернативний рок» став популярним у 1990-х роках, але сцена альтернативного року була прямим продовженням рухів 1980-х, таких як коледж-рок і нова хвиля. Ранній альт-рок зосереджувався навколо місцевих сцен. Наприклад, альтернативна рок-сцена у Великому Бостоні була домівкою для «Pixies», «The Lemonheads», «Dinosaur Jr», «Buffalo Tom», «Blake Babies» та «Belly». У Мінеаполісі народилися «The Replacements» і «Hüsker Dü»; Чикаго був домом для «The Smashing Pumpkins» і Ліз Фейр; Нью-Йорк дав життя «Pavement і Sonic Youth». Лос-Анджелес був батьківщиною «Red Hot Chili Peppers», «Rage Against the Machine», Еймі Манн та «Weezer», а Вашингтон - ікон пост-панку «Fugazi» та «Shudder To Think». Сіетл був вершиною альтернативного року. Там формувалася новий музичний стиль, який критики називали «гранж». Хоча вони часто опиралися гранжу, гурти з Сіетла, такі як «Nirvana», «Pearl Jam», «Soundgarden», «Alice in Chains», «Screaming Trees» і «Mudhoney», мали комерційний успіх і контракти з великими лейблами [9].

Основною новою течією 1990-х слід передусім вважати гранж. Музика гранж виникла в результаті злиття панк-року та раннього хеві-металу. Назва буквально означає «бруд», ймовірно вона відображає зневажливе ставлення багатьох гранж-виконавців до тогочасного суспільства. Звучання гранжу зародилося в Сіетлі, штат Вашингтон, США, у 80-х роках. Цей термін застосовувався до гуртів, в яких дійсно грали довговолосі музиканти. Вони надавали перевагу сильно спотвореному звучанню і часто використовували плач і гортаний спів. Найвпливовіші гранж-гурти надихалися хардкор-панк-гуртами, такими як «Black Flag», і ранніми метал-гуртами, такими як «Black Sabbath». До ранніх гранж-гуртів належали «Green River», «Soundgarden», «Skin Yard», «The U-Men» і «The Melvins». Усі ці гурти записували музику на незалежному лейблі

«C/Z Records». У 1986 році лейбл випустив платівку під назвою *Deer Six*, на якій були представлені всі вищезгадані музиканти і яка чітко демонструвала тогочасну гранж-сцену. Поряд з «C/Z Records», ще один незалежний лейбл, що базувався в Сіетлі, «Sub-Pop», відіграв важливу роль у формуванні гранж-музики. У 1986 році «Green River» записали платівку для «Sub-Pop», а в 1987 році лейбл випустив перший альбом «Soundgarden». Через рік «Sub-Pop» випустив «Touch Me I'm Sick», перший сингл гурту «Mudhoney», до складу якого входили учасники «Green River». Сингл став найвідомішою піснею гурту і був хітом андеграундної гранж-сцени. Всі три релізи були спродюсовані Джеком Ендіно, гітаристом гурту «Skin Yard» [20]. Грандж-рок, що виник у 1980-х і досяг піку в 1990-х, ми вважаємо унікальним явищем у рок-музиці, оскільки він що поєднував сире звучання і відверту, часто похмуру лірику, що була символом бунтівного духу молоді, інструментальне виконання часто було енергійним, але простішим за технікою, ніж у важкому металі. Тематично виконавці цього напрямку торкалися тем самотності, зневіри та депресії, стосунків та внутрішніх конфліктів. Представники гранджу виступали проти надто штучного гламурного образу музикантів, який був популярним у 80-х. Їхній стиль одягу був простим і утилітарним: джинси, черевики та светри. Вони не прагнули досягти екстравагантного вигляду і були ні чим не відмінні від своїх слухачів. Грандж-рок поєднував панкову енергію і бунтівний дух із важкими рифами та мелодійністю хард-року і металу. Це робило музику гранджу більш доступною для широкої аудиторії, ніж панк, але також відрізнялося від комерційного року. У гранджі часто використовували контрасти: спокійні, м'які куплети, що переходили в агресивні, гучні приспиви. На ранніх етапах грандж здебільшого був андеграундним явищем. Музичні лейбли підтримували незалежні гурти, що дозволяло їм зберігати свою автентичність і унікальність. Навіть після того, як грандж став популярним, багато виконавців намагалися зберігати свою незалежність і відмовлялися від комерціалізації. Джон Харт писав: «Ніщо не втілює розчарування, апатію та загальне відчуття «безглуздості» речей краще, ніж музика гранжу. Цей жанр вловив суть нездужання «покоління X» і

перетворив його на музику. Таким чином, гранж привернув увагу цілого покоління і став саундтреком для молоді, яка не мала надії на гідне майбутнє.» [20;23]

Досліджуючи феномен популярності гранж-гурту «Nirvana» Педро Відаль писав, що «З усім цим підлітковим обуренням гранж-рух з'явився як вихід для сповнених розчарування молодих людей перед лицем ізольованого дорослого суспільства, яке наполягало на тому, щоб диктувати їхній спосіб життя. Жахлива ситуація кліше, через яку проходили багато дітей, які живуть у Сіетлі — діти з незбалансованими сім'ями, розлучені батьки, які постійно міняються з міста в місто, і без друзів — призвела до розсіяного почуття ненависті, яке супроводжувалося бажанням свободи...» [36; 32].

У той час як гранж отримав популярність в Сполучених Штатах, інший рух альтернативної музики набирав обертів у Сполученому Королівстві. Брит-поп, як його стали називати, був чітко британською відповіддю на музичну індустрію, в якій панувала Америка. Такі групи, як Oasis, Blur і Pulp, стали відомими іменами, захоплюючи серця меломанів у всьому світі. Брит-поп мав більш бадьорий і мелодійний звук порівняно з гранжем, вплив якого варіювався від «Beatles» до інді-попу. Тексти пісень часто зосереджувалися на британській культурі та ідентичності, викликаючи нове почуття гордості серед молодих британців. Разом з музикою явищем стала брит-поп-мода: брит-поп-уніформа, що характеризується впливом моди, вінтажним одягом і типовим британським почуттям стилю [55].

Незважаючи на те, що альтернативна музика досягла піку популярності в 90-х, її вплив можна відчувати й сьогодні. Рухи гранж і брит-поп відкрили двері для незліченних музикантів і проклали шлях для поширення різноманітної та нонконформістської музики. Альтернативна музика продемонструвала силу автентичності та зв'язок між артистами та їхніми шанувальниками. Крім того, вплив альтернативної музики на моду продовжує відбиватися в індустрії. Бунтарський і нонконформістський дух альтернативної моди все ще надихає дизайнерів і приймається людьми, які прагнуть звільнитися від основних

тенденцій моди. Татуювання, пірсинг і незвичайні зачіски стали вічними символами самовираження та індивідуальності [55].

Індастріальний рок – це жанр, який поєднує в собі елементи хардкор-панк-року, хеві-металу та електронної музики. Такі індастріальні гурти, як «Ministry», «KMFDM», «Nine Inch Nails» і «Front Line Assembly», використовують такі рок-інструменти, як гітара, бас і барабани, у поєднанні з синтезаторами та секвенсорами, більш поширеними для дубляжу, хіп-хопу та танцювальної музики. Індастріальні рок-пісні зазвичай включають вокал, а тексти, як правило, моторошні, провокаційні та трансгресивні. Деякі індастріальні артисти, особливо ті, які надихнулися альбомом Лу Ріда 1975 року «Metal Machine Music», підходять до індастріальної музики як до авангардного виконавського мистецтва та можуть включати буквально індастріальні звуки машин як частину своїх записів. Цей промисловий піджанр часто називають силовою електронікою. Лірика індастріального року є провокативною і часто стосується сексуальних відхилень, тортур і каліцтва. Хоча деякі індастріал-групи є надзвичайно некомерційними, інші залучались до поп-музики. Колективи 1980-х років «Psychic TV», «Einstürzende Neubauten» і «Cabaret Voltaire» використовували мелодійні пісні, що нагадують нью-вейв. Зірки 1990-х «Nine Inch Nails» отримали Греммі за виконання хеві-металу в 1993 році. Всесвітньовідомий гурт «Rammstein» також є індастріал-гуртом, проти їхній стиль відрізняється від традиційного американського індастріалу. «Rammstein», заснований у Німеччині в середині 1990-х поєднує елементи індастріалу, хеві-металу та електронної музики. У своїй музиці «Rammstein» використовують чіткі, синхронізовані, ритмічні партії з важкими гітарними рифами, які створюють відчуття механічної, «машинної» потужності, властивої індастріалу. Гурт широко застосовує синтезатори, семпли та інші електронні елементи, що додає їхньому звучанню індастріального відтінку. Це створює похмуру, навіть дещо дистопічну атмосферу, яка характерна для індастріалу. Пісні колективу часто торкаються тем агресії, соціальних табу, історичних подій та критики суспільства. Їхні

виступи відомі театральністю, використанням піротехніки, що додає їхньому образу ще більше індастріального вигляду [27].

Ню-метал є одним із численних піджанрів, породжених появою хеві-металу в 1970-х роках, і його можна розглядати як частину нової хвилі американського хеві-металу (NWOAHM), що почалася в 90-х роках. NWOAHM, разом із ню-металом, почалися, коли група «Korn» випустила свій дебютний альбом у 1994 році. Одноименний альбом посів перше місце в чарті альбомів «Heatseekers» і започаткував абсолютно нову еру для метал-музики. Натхненні треш-метал-гуртом «Anthrax», який створив жанр реп-метал у 1987 році, ню-метал-гурти часто включали у свою музику хіп-хоп і залучали ді-джеїв. Гурти ню-металу імітують важке, спотворене звучання, звичне для метал-музики, але з притаманним поп-відтіноком. Вокал також дотримувався цієї комбінації протилежностей, з гарчанням, ревом, криками, що контрастували з чистими, мелодійними інтерлюдіями, які часто співав хтось інший, а не фронтмен групи. Музиканти ню-металу однаково надихалися як виконавцями хіп-хопу, так і метал-групами, слухаючи «N.W.A.», «Cypress Hill», «The Wu-Tan Clan» і «The Fugees» тощо. «Korn» стверджують, що «Cypress Hill» і «Pantera» найбільше вплинули на їхню музику. У той час як Linkin Park, які були фанатами «KRS-One», «Run-D.M.C.» і «Public Enemy», мабуть, є найкращим прикладом поєднання репу та хіп-хопу з металом [21]. Ми вважаємо, що таке поєднання є яскравим свідченням особливості музики 1990-2000, що вчергове розвирює межі напрямку року, залучаючи традиції хіп-хоп культури.

Електронна рок-музика – це форма популярної музики, яка поєднує традиційні рок-інструменти, такі як гітара, бас, барабани та головний вокал, із електронними інструментами, такими як синтезатори, семплери та драм-машини. Також відомий як електророк, він сягає своїм корінням у кінець 1960-х років, але протягом багатьох десятиліть розвивався, щоб охопити типи психоделічного року, індастріалу, нової хвилі, хеві-металу, синті-попу, електроніки та EDM. Електронний рок-рух включає групи, які очолили чарти, як-от «Depeche Mode», «Nine Inch Nails», «Linkin Park», «Radiohead». Інші

електронні рок-групи, хоч і менш відомі широкій аудиторії, процвітали на сцені альтернативного року. До таких груп належать «LCD Soundsystem», «Ratatat», «Innerpartysystem», «Starset» і «Celldweller». У 1980-х роках електронні драм-машини, семплери та синтезатори допомогли сформувати звучання основної музики від хіп-хопу до нової хвилі та електропопу. У деяких випадках виконавці взагалі відмовлялися від рок-інструментів, особливо в таких танцювальних стилях, як детройтське техно, чиказький хаус і брейк-біт. Після вісімдесятих років деякі музиканти електронного року продемонстрували подвійну прихильність до електронних і традиційних інструментів. Такі групи, від зірок дев'яностих «Nine Inch Nails» і «Filter» до зірок двадцять першого століття, таких як «Imagine Dragons», «Pendulum» і «Panic! At the Disco» зацікавили виконавців як електронної, так і рок-музики, прийнявши обидві сторони електро-року [17].

Музичні критики згрупували низку піджанрів навколо центру електронного року. Новий рейв – це переважно британська музична сцена, яка поєднує пульсуючі ритми та культуру музичних рейвів із рок-музикою, яка прийшла з британської сцени Медчестера наприкінці 1980-х років. Багато мейнстрімових поп-виконавців 1980-х, зокрема «Duran Duran», «Depeche Mode», «Tears for Fears», «Eurythmics», «Thompson Twins» і «New Order», сьогодні згадуються як синт-поп-гурти. Ці групи були натхненні як поп-музикою кінця 1960-х, так і технологіями 1980-х. Музика Electroclash має багато спільних рис із синті-попом, але вона лідирує з точки зору техно та електроніки, а не поп-року. «Fischerspooner», «I-F» та «Miss Kittin & The Hacker» допомогли сформувати звучання електроклешу на початку 2000-х. Сучасний електроклеш має спільні риси з дабстепом, EDM і брейкбіт-хардкором [17].

1990-ті були десятиліттям, яке залишило значний слід у музичній індустрії, і одним із жанрів, який став силою, з якою потрібно рахуватися, був поп-панк. У 90-х роках поп-панк, поєднавши мотиви поп-музики з енергією та бунтарським духом панку, став культурним явищем, яке резонувало з цілим поколінням. Однією з визначальних характеристик поп-панку 90-х була його здатність поєднувати суперечливі елементи. Це був жанр, який міг бути і мелодійним, і

агресивним, інтроспективним і безтурботним. Такі гурти, як «The Offspring» і «Sum 41», продемонстрували цю подвійність своєю здатністю плавно переходити між поп-приспівками та панк-роковими куплетами. Це дозволило поп-панку звернути увагу на широку аудиторію, залучаючи як шанувальників основної поп-музики, так і тих, хто жадав сирішої інтенсивності панку. У ліриці поп-панк 90-х часто досліджував теми підліткового страху, бунту та труднощів дорослішання. Такі пісні, як «Basket Case» групи «Green Day» і «Dammit» групи «Blink-182», прямо говорили про розчарування та невпевненість, з якими багато молодих людей зіткнулися в цей визначальний період у своєму житті. Ці тексти знайшли відгук у слухачів і створили відчуття товариськості та розуміння, зробивши поп-панк джерелом самовираження та джерелом комфорту для багатьох [56].

Отже, 1990-ті роки були відзначеними появою нових стилів, які змінили звучання та культуру жанру. Гранж приніс сирі, важкі гітарні рифи та лірику на теми самотності та відчуження від суспільства. Такі гурти, як «Nirvana» та «Pearl Jam», стали іконами нової поп-культури, започаткувавши, більш автентичний підхід до року, який відкидав традиції 80-х. Альтернативний рок захопив мейнстрім, поєднуючи різноманітні впливи від панку до нової хвилі. Такі колективи, як «Radiohead», «R.E.M.» і «Smashing Pumpkins», представили експериментальний бік року. У Великій Британії бріт-поп прийняв привабливі мелодії та британську самотність, пропонуючи альтернативу американському гранжу. Індастріал-рок, відомий своїм механічним, наповненим електронікою звучанням, привніс у жанр антиутопію. «Nine Inch Nails» і «Ministry» популяризували цей інтенсивний, важкий стиль, поєднуючи рок з елементами техно, створюючи абсолютно нову темну, сувору естетику. Панк-рок формації «Green Day» і «Blink-182» поєднали бунтарський край панку з мейнстрімовою привабливістю, що резонувало серед молоді. Наприкінці 90-х ню-метал поєднав хеві-метал з елементами хіп-хопу та електроніки. Такі гурти, як «Korn» і «Linkin Park», висловлювали особисту боротьбу та гнів, поєднуючи агресивні рифи з репо, що приваблювало широку та різноманітну базу шанувальників.

1.3. Аналіз творчості найбільш знакових представників рок-культури 1990-2000 рр.

Створена в Сієтлі в 1987 «Nirvana» може вважатись однією найбільших і найвпливовіших груп в історії популярної музики. Вони зогли перенести альтернативну музику з андеграунду в мейнстрім. У своїй найвідомішій формації «Nirvana» складалася з вокаліста та гітариста Курта Кобейна, барабанщика Дейва Грола та басиста Кріста Новоселіча. Кобейн і Новоселіч познайомилися в середній школі в Абердині, штат Вашингтон, де група спочатку базувалася. Кобейн був головним автором пісень Nirvana, написав усі їхні тексти та майже всю музику, хоча Грол і Новоселіч обидва зробили свій внесок у музику гурту. «Nirvana» домінувала в музичній індустрії на початку 90-х, і величезна частина їхнього успіху була заснована на їхній здатності звернути увагу на широку аудиторію, які ототожнювали себе з настроєм, який передавали їхні пісні. Їхня найпопулярніша пісня «Smells Like Teen Spirit» відразу після випуску стала вірусною та охопила широке коло слухачів. Характерний вокальний стиль Курта Кобейна та інтроспективне написання пісень відіграли ключову роль у визначенні жанру гранжу. Його здатність передавати гострі емоції та особисті потрясіння через свою музику резонувала з цілим поколінням, утвердивши його як символічну фігуру охопленої страхом, розчарованої молоді епохи. Незважаючи на досягнення неперевершеного успіху, Кобейн боровся зі зловживанням психоактивними речовинами та психічними проблемами. 5 квітня 1994 року Кобейн був знайдений мертвим у своєму будинку, що ознаменувало передчасний кінець музичного феномену. Nirvana» офіційно записала лише три альбоми за час свого існування: «Bleach» у 1989 році, «Nevermind» у 1991 році та «In Utero» у 1993 році. «Nevermind» є, безперечно, найбільш продаваним альбомом Nirvana, лише в США було продано понад 10 мільйонів копій [16]. Музика гранж-гурту істотно еволюціонувала за ці роки, перейшовши від грубого андеграундного звучання «Bleach» до відшліфованих, але емоційно заряджених треків у «Nevermind» і інтроспективної, сирої енергії «In Utero». Ця еволюція

зміцнила їх статус однієї з найвпливовіших груп свого часу. Вплив «Nirvana» на популярну культуру був глибоким, оскільки музика та етос гурту втілювали розчарування та бунт цілого покоління. Їхній вплив виходив за межі музики, проникаючи в моду, мистецтво та суспільні погляди, залишаючи незгладимий слід у культурному ландшафті 1990-х років. Незважаючи на розпад після смерті Кобейна, вплив гурту продовжує поширюватися на всю музичну індустрію, надихаючи незліченну кількість артистів і формуючи траєкторію альтернативної та рок-музики. Їхня спадщина залишається відчутною в творчості сучасних музикантів, які черпають натхнення з спадщини Nirvana» [53; 36].

Рок-групу «Linkin Park» створили в Агура-Хіллз, Каліфорнія, у 1996 році шкільні друзі Бред Делсон, Майк Шинода та Роб Бурдон. З приходом Честера Беннінгтона, група отримала назву «Hybrid Theory». У 1999 році вони випустили однойменний міні-альбом і намагалися почути свої пісні в Інтернеті через чати та інтернет-спільноти. Незабаром вони взяли назву «Linkin Park», Гурт випустив свій дебютний альбом «Hybrid Theory» у 2000 році. Альбом, над яким вони працювали протягом останніх п'яти років, став успішним серед аудиторії і за п'ять тижнів отримав статус золотого. Завдяки поєднанню елементів ню-металу та хіп-хопу він став найбільш продаваним записом року за допомогою синглу «Crawling», який отримав премію «Греммі», стандарту альт-року «One Step Closer» та надзвичайно популярного «In The End». «Meteora» 2003 року очолив численні хіт-паради в усьому світі, включаючи списки США та Великобританії, тоді як такі сингли, як «Numb», «Faint» і «Somewhere I Belong», отримали велику популярність в ефірі. Здатність «Linkin Park» плавно переходити від альтернативного року до ню-металу та репкору зібрала їм значну кількість шанувальників з усіх верств суспільства. Гурт здійснив переосмислення ню-металу та альтернативного року: успіх «Linkin Park» приніс ню-метал у мейнстрім, поєднавши агресивні гітарні рифи, мелодійні приспиви та елементи хіп-хопу. Це злиття дозволило залучити аудиторії прихильників як року так і репу, вплинувши на інші гурти і заклало основу для пізніших виконавців реп-року. «Linkin Park» стали піонерами міжжанрової співпраці, особливо з Jay-Z на

EP Collision Course у 2004 році, який змішав рок і хіп-хоп у бездоганному та успішному партнерстві. Постійні експерименти гурту від року та хіп-хопу до електронного та альтернативного року продемонстрували їхню відданість еволюції творчості. Їхній підхід вплинув на таких популярних виконавців, як «Imagine Dragons», «Twenty One Pilots» і «Bring Me The Horizon», заохочуючи рок-групи охоплювати гібридні жанри та включати різні впливи. [54; 31]

Korn — ню-метал-гурт з Бейкерсфілда, штат Каліфорнія. Їм часто приписують створення жанру ню-метал і натхнення для хвилі гуртів ню-метал, альтернативний метал і реп-метал у середині 1990-х і на початку 2000-х років, зокрема, «Limp Bizkit», «Deftones», «Staind» та «Incubus». З моменту свого однойменного дебюту в 1994 році «Korn» продали понад 25 мільйонів платівок по всьому світу (16 мільйонів у США). «Korn» першими відкрито висвітлювали у своїх піснях особисті травми, депресію, булінг, самотність та психологічний біль. Це зробило їх культовими серед молоді, яка шукала спосіб висловити власні емоції. Їхня музика стала своєрідною терапією для тих, хто стикався з труднощами в житті, і надихнула інші гурти глибше досліджувати такі теми. Американський ню-метал колектив «Korn» сформували візуальний стиль жанру: від дредів Джонатана Девіса до нестандартних сценічних костюмів і похмурої, гротескної естетики кліпів. Їхній експериментальний підхід до музики вплинув не лише на метал, а й на поп-культуру загалом, сприяючи змішанню жанрів, використанню електроніки та діджейських елементів у важкій музиці [29].

«Slipknot» підняли жанр ню-метал на нові висоти завдяки своїм напруженим живим виступам і унікальній візуальній естетиці. «Slipknot» поєднав елементи хеві-металу, індастріалу та панк-року. Їхні живі виступи, на яких учасники групи були в характерних масках і комбінезонах, були видовищними та допомогли визначити естетику ню-метал. Альбом «Iowa», був випущений у 2001 році та мав критичний і комерційний успіх, зокрема завдяки хіту «Wait and Bleed». Відтоді гурт продовжував розширювати межі та розвивати своє звучання, додаючи до своєї музики більше експериментальних та атмосферних елементів.

«Deftones» поєднали важкі та атмосферні елементи, щоб створити звук, який був водночас інтенсивним та ефірним. Створені в Сакраменто, штат Каліфорнія, у 1988 році, «Deftones» випустили свій дебютний альбом «Adrenaline» у 1995 році та швидко завоювали репутацію одного з найбільш інноваційних та динамічних гуртів на сцені важкої музики. Протягом своєї кар'єри «Deftones» продовжували розвиватися та експериментувати, додаючи у свою музику більше мелодійних та експериментальних елементів. Такі альбоми, як «Around the Fur», «White Pony» і «Diamond Eyes», демонструють універсальність і здатність гурту розширювати межі, залишаючись при цьому вірним своєму фірмовому звучанню. «System of a Down» створений у Лос-Анджелесі, штат Каліфорнія, у 1994 році. Гурт змішав хеві-метал, панк-рок і вірменську народну музику, щоб створити унікальний звук. Їхній центральний альбом «Toxicity» був випущений у 2001 році та мав критичний і комерційний успіх, частково завдяки таким хітам, як «Chop Suey!» і «Aerials». Протягом своєї кар'єри колектив продовжував досліджувати політичні та соціальні теми у своїй музиці, використовуючи при цьому більше експериментальних та авангардних елементів у своєму звучанні [33].

«Rammstein» – німецький індастріал-метал-гурт, який зробив значний вплив на музичну індустрію. Колектив відомий поєднанням хеві-метал рифів, електронних елементів і провокаційних текстів німецькою мовою. «Rammstein» зібрав всесвітню базу шанувальників і вплинув на формування жанру індастріал-метал. Їхні живі виступи відомі своєю піротехнікою та театральністю, що робить їх одними з найбільш затребуваних виконавців у індустрії. Ідея гурту виникла в 1994 році у Річарда Круспе, Крістофа Шнайдера та Олівера Ріделя, які з часом вирішили, що для завершення гурту потрібен четвертий учасник, і звернулися до Тілля Ліндеманна, пізніше до колективу приєднались Пола Ландерс та Крістіан «Флейк» Лоренц. Незабаром після цього гурт підписав контракт з «Motor Records» і в 1995 році почав записувати свій перший студійний альбом «Herzeleid». У наступні роки популярність гурту тільки зростала: їхній альбом, «Sehnsucht» досяг першого місця в Німеччині протягом двох тижнів після

виходу. Декілька пісень альбому потрапили в топ-20 чартів Німеччини, а його перший сингл «Engel» отримав золотий статус. Наприкінці 1997 року Rammstein здійснили подорож через Атлантику, щоб гастролювати в Америці з «KMFDM». Повернувшись у Берлін наступного року, гурт виступив перед публікою, яка налічувала понад 17 000 шанувальників. У турі «Family Values Tour» у США в 1998 році гурт «Rammstein» разом із «Korn» та «Ice Cube» став хедлайнером, під час якого «Sehnsucht» досяг золотого статусу в США. «Sehnsucht» мав великий успіх у всьому світі, особливо в США, де «Du Hast» став гімном, відомим своїм агресивним звучанням і загадовими текстами. Протягом наступних років успіх «Rammstein» продовжувався з кількома новими записами та синглами, які досягли вищого статусу, а сама група була номінована та виграла численні нагороди, включаючи «Grammy», «Hard Rock Awards» і «MTV Awards». З випуском альбому «Mutter» в 2001 році «Rammstein» зміцнив своє місце як провідний гурт у світі металу. Такі пісні, як «Sonne» та «Ich Will» продемонстрували більш витончене аранжування та розширили ліричні теми. Альбом мав критичний і комерційний успіх, а живі концерти «Rammstein» ставали дедалі складнішими, включали інтенсивну піротехніку та театральні вистави, що стало фірмовим знаком гурту. [38; 24]

«Disturbed» – американський альтернативний метал-гурт, створений у Чикаго в 1996 році. На початку кар'єри «Disturbed» був близький до стилю альтернативного металу та ню-металу, з явним впливом таких гуртів, як «Korn», «Metallica», «Tool», «Faith». «No More» і «Deftones», але звучання гурту все більше наближалось до альтернативного металу. У 2000 році гурт випустив свій дебютний альбом під назвою «The Sickness», який приніс гурту успіх і популярність. Альбом досяг 29 місця в «Billboard 200» і розійшовся тиражем понад чотири мільйони копій у США. 17 вересня 2002 року вийшов другий студійний альбом гурту Believe, який дебютував під номером один у тому ж «Billboard 200». «Disturbed» поєднує грув-метал, альтернативний метал, ню-метал із елементами індустріального звучання. Їхні тексти виходять за межі стандартної тематики металу, оскільки прують проблеми психології,

боротьби з депресією, соціальну несправедливість. Колектив залишилися одними з найвпливовіших представників жанру, поряд із «Korn», «Slipknot» і «Linkin Park». [26]

«Failure», альтернативний рок-гурт із Лос-Анджелеса, заснований у 1990 році Кеном Ендрюсом і Грегом Едвардсом. Хоча вони ніколи не привертали такої уваги ЗМІ, як вищезгадані «Nirvana» чи «LP», «Failure», на нашу думку, заслуговують окремої згадки за їх унікальний, глибоко інтроспективний погляд на музику гранж та наповнення її елементами спейс-року. Звучання «Failure» часто порівнюють із звучанням «Nirvana», однак воно більш мелодійне та витончене порівняно з грубим підходом останньої, більше нахиляючись до альтернативного року чи навіть арт-року. Лірика, здебільшого написана Кеном Ендрюсом, характеризується використанням незвичайних метафор і повторюваних тем ізоляції, снів і вживання психоделічних речовин. «Fantastic Planet» 1996 року став їхнім центральним альбомом, демонструючи складні структури пісень та теми залежності, ізоляції та ескапізму. Сингл «Stuck on You» прозвучав на радіо і навіть потрапив у мейнстрімові чарти. Незважаючи на те, що спочатку альбом не мав хороших комерційних результатів, він поступово став культовим і тепер славиться своїм унікальним поєднанням важких і ембієнтних елементів, ліричною глибиною та емоційною насиченістю [18].

Отже, «Nirvana» під керівництвом Курта Кобейна здійснила революцію в музичній індустрії, залишивши незгладимий слід у популярній культурі. Їхнє грубе, емоційне звучання та інтроспективне написання пісень Кобейна зробили їх культовими, сформувавши рух гранжу та вплинувши на покоління музикантів. Незважаючи на передчасну смерть Кобейна, спадщина Nirvana зберігається, продовжуючи надихати та резонувати серед музичних ентузіастів у всьому світі. Значення Nirvana полягає в їх трансформаційному впливі на музичну індустрію, зокрема в революції в жанрі гранжу та в впливі на наступні покоління музикантів своїм грубим, емоційним звучанням. «Linkin Park» ми вважаємо визначальною силою в рок, альтернативній та поп-музиці. Їхній вплив помітний у поєднанні елементів року, електроніки та хіп-хопу в сучасній музиці. Вони не лише

переосмислили можливості року, але й запропонували музику, яка глибоко резонувала на особистому рівні, будуючи спільноту навколо свого послання співпереживання та стійкості. Завдяки поєднанню інноваційного звукового ландшафту та автентичної лірики, спадщина «Linkin Park» є містком між жанрами, культурами та поколіннями. «Rammstein» справили глибокий вплив на метал та індустріальну музику. Німецькі індастріал-металісти відомі тим, що поєднують спіцифічну лірику з потужними візуальними та театральними елементами. Їхні концерти встановили високу планку для живих виступів метал-гуртів. Підхід гурту до провокаційних тем і образів зробив їх одночасно впливовими та суперечливими. Значення колективу можна побачити в їхньому впливі на сучасні індастріал і метал-групи та в їх довготривалому статусі як одного з найбільш знакових німецьких музичних гуртів в історії. Музика «Failure», зокрема альбом «Fantastic Planet», справила глибокий вплив на жанри альтернативного року та космічного року. Відомі своїми атмосферними звуковими пейзажами, глибоким ліричним змістом і готовністю до експериментів, Failure надихнули ціле покоління музикантів. Їх акцент на текстурі, атмосфері та емоційній чесності продовжує резонувати з артистами та слухачами, які шукають щось поза мейнстрімовим роком, зміцнюючи їхню спадщину як важливу, хоча часто недооцінену, частину історії альтернативного року.

Висновки до розділу. Виконавці, що стали популярними в попередні десятиліття, такі як «The Beatles», «Pink Floyd», «Rolling Stones», «Deep Purple», «Yes», «King Crimson», «The Doors», «Led Zepelin» та інші зберігали популярність, продовжували записувати альбоми та здійснювати концертні тури, однак, в 1990-х з'являються гурти, що відповідають на нові запити аудиторії, що виливається в народження нових жанрів рок-музики. Отже, 1990-ті роки були відзначеними появою нових стилів, які змінили звучання та культуру жанру. Гранж приніс сирі, важкі гітарні рифи та лірику на теми самотності та відчуження від суспільства. Такі гурти, як «Nirvana» та «Pearl Jam», стали іконами нової поп-культури, започаткувавши, більш автентичний підхід до року,

який відкидав традиції 80-х. Альтернативний рок захопив мейнстрім, поєднуючи різноманітні впливи від панку до нової хвилі. Такі колективи, як «Radiohead», «R.E.M.» і «Smashing Pumpkins», представили експериментальний бік року. У Великій Британії бріт-поп прийняв привабливі мелодії та британську самобутність, пропонуючи альтернативу американському гранжу. Індастріал-рок, відомий своїм механічним, наповненим електронікою звучанням, привніс у жанр антиутопію. «Nine Inch Nails» і «Ministry» популяризували цей інтенсивний, важкий стиль, поєднуючи рок з елементами техно, створюючи абсолютно нову темну, сувору естетику. Панк-рок формації «Green Day» і «Blink-182» поєднали бунтарський край панку з мейнстрімовою привабливістю, що резонувало серед молоді. Наприкінці 90-х ню-метал поєднав хеві-метал з елементами хіп-хопу та електроніки. Такі гурти, як «Korn» і «Linkin Park», висловлювали особисту боротьбу та гнів, поєднуючи агресивні рифи з репо, що приваблювало широку та різноманітну базу шанувальників. «Nirvana» під керівництвом Курта Кобейна здійснила революцію в музичній індустрії, залишивши незгладимий слід у популярній культурі. Їхнє грубе, емоційне звучання та інтроспективне написання пісень Кобейна зробили їх культовими, сформувавши рух гранжу та вплинувши на покоління музикантів. Незважаючи на передчасну смерть Кобейна, спадщина Nirvana зберігається, продовжуючи надихати та резонувати серед музичних ентузіастів у всьому світі. Значення Nirvana полягає в їх трансформаційному впливі на музичну індустрію, зокрема в революції в жанрі гранжу та в впливі на наступні покоління музикантів своїм грубим, емоційним звучанням. «Linkin Park» ми вважаємо визначальною силою в рок, альтернативній та поп-музиці. Їхній вплив помітний у поєднанні елементів року, електроніки та хіп-хопу в сучасній музиці. Вони не лише переосмислили можливості року, але й запропонували музику, яка глибоко резонувала на особистому рівні, будуючи спільноту навколо свого послання співпереживання та стійкості. Завдяки поєднанню інноваційного звукового ландшафту та автентичної лірики, спадщина «Linkin Park» є містком між жанрами, культурами та поколіннями. Музика «Failure», зокрема альбом «Fantastic Planet», справила

глибокий вплив на жанри альтернативного року та космічного року. Відомі своїми атмосферними звуковими пейзажами, глибоким ліричним змістом і готовністю до експериментів, «Failure» надихнули ціле покоління музикантів. Їх акцент на текстурі, атмосфері та емоційній чесності продовжує резонувати з артистами та слухачами, які шукають щось поза мейнстрімовим роком, зміцнюючи роль їхньої спадщини. «Disturbed» відзнається поєднанням грув-металу, альтернативного металу, ню-металу із елементами індустріального звучання. Їхні тексти виходять за межі стандартної тематики металу, оскільки прують проблеми психології, боротьби з депресією, соціальну несправедливість. Колектив залишилися одними з найвпливовіших представників жанру, поряд із «Korn», «Slipknot» і «Linkin Park».

РОЗДІЛ 2

РОК-МУЗИКА 1990-2000-Х РОКІВ ЯК ФЕНОМЕН МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. Музичні фестивалі 1990-2000-х як форма самовираження молоді.

Сцена музичних фестивалів 1990-2000-х років характерна щирою палітрою музичних жанрів. Кожен фестиваль мав унікальний шарм і індивідуальність, від інтимних зустрічей у місцевих парках до розгалужених заходів на величезних сільськогосподарських угіддях чи пустелях. Окрім свого музичного значення, фестивалі залишили незгладимий слід в культурному ландшафті. Вони стали живильним середовищем для контркультурних рухів і осередками творчого самовираження. Ці події сформували покоління від модних тенденцій під впливом фестивального одягу до незаперечного впливу на суспільні норми та ставлення до мистецтва. Крім того, ці фестивалі не просто демонструвалися для традиційних актів; вони стали благодатним ґрунтом для нових митців, які прагнули залишити свій слід на світовій арені. Багато музикантів-початківців отримали на цих фестивалях моменти прориву, що миттєво вивело їх на славу зірок. Середовище сприяло співпраці між артистами та ще більше розсунули музичні межі.

Влітку 1969 року оригінальний «Woodstock Music & Art Fair» став емблемою контркультури та символом миру, любові та музики. В 1994 році організатори вирішили відродити цю подію з «Woodstock '94». Цей триденний фестиваль, що проходив у Соґертісі, штат Нью-Йорк, мав на меті відновити дух свого попередника, одночасно пропнувавши музику для нового покоління. «Woodstock '94» зібрав приблизно 350 000 відвідувачів, що свідчить про масовість рок-культури 1990-х. Фестиваль демонстрував як визнаних виконавців, так і нових зірок, які продовжували формувати музичну індустрію в

наступні роки. Видатні виступи включали виступи таких культових гуртів, як «Nine Inch Nails», «Metallica», «Red Hot Chili Peppers», «Green Day», «Cypress Hill», Боб Ділан та багато інших. Однак фестиваль також зіткнувся з негараздами, включаючи проблеми з контролем натовпу, переповненість місць для кемпінгу та повідомлення про сексуальні насильства. Ці інциденти викликали дебати щодо організації фестивалю та заходів безпеки. Незважаючи на це, «Woodstock '94» залишився в історії музики як видатна подія, яка викликала ностальгію та поклала початок новій ері музичних фестивалів.

На початку 90-х з'явився фестиваль, який став синонімом бунтарського духу жанру – «Lollapalooza». Створений фронтменом «Jane's Addiction» Перрі Фаррелом у 1991 році, «Lollapalooza» спочатку був задуманий як прощальний тур для його групи. Однак швидко він став чимось набагато більшим – мандрівним музичним фестивалем, де демонструється найкраще з альтернативного року та інших жанрів. Однією з визначальних характеристик фестивалю було прагнення демонструвати різноманітні жанри, окрім традиційної рок-музики. Від культових альтернативних рок-гуртів, як-от «Nirvana» та «Pearl Jam», до реп-легенд «Public Enemy» та «Ice-T's Body Count», «Lollapalooza» об'єднала еkleктичне поєднання виконавців, які розширювали кордони та кидали виклик умовностям. На фестивалі виступав також визначний гурт електронної музики «The Prodigy». Це розмаїття не лише розширювало музичні горизонти відвідувачів фестивалю, а й створювало атмосферу, де різні субкультури могли сходитися та знаходити спільну мову.

Фестиваль «Glastonbury», який щорічно проводиться в Сомерсеті, Англія, вирізнявся серед музичних фестивалів 90-х років. Те, що відрізняло «Glastonbury» від інших фестивалів, так це його відданість демонстрації вражаючого складу та його відданість об'єднанню різних форм мистецтва та сприйняттю контркультури. На додаток до різноманітних музичних виступів на різних сценах, від легенд брит-попу «Oasis» до тодішніх піонерів електроніки, «The Prodigy», «Glastonbury» розвивав мистецьке вираження через інсталяції, театральні вистави, читання віршів і семінари з екології. Багата історія та

спадщина британського фестивалю у 90-х роках перетворили його на культурну Мекку, оскільки він втілював дух єдності молоді та самовираження.

Фестиваль «Reading», який щорічно проводиться в мальовничій сільській місцевості Англії, став однією з вершин рок-сцени 90-х. На ньому були представлені деякі з найвпливовіших груп і музикантів, які визначили десятиліття. Від легенд гранжу, таких як «Nirvana», «Pearl Jam» і «Soundgarden», до ікон альтернативного року, таких як «The Smashing Pumpkins», «Radiohead» і «Red Hot Chili Peppers». Фестиваль також став платформою для таких нових виконавців як «Oasis», «Blur» і «Pulp».

Фестиваль музики та мистецтв «Coachella Valley». Пол Толлетт започаткував фестиваль в 1999 році з місією демонструвати незалежну та альтернативну музику. Розташований у каліфорнійській пустелі, цей фестиваль мав на меті створити для відвідувачів захоплюючий досвід, поєднуючи музику з художніми інсталяціями та унікальною естетикою. Завдяки своєму еклектичному складу та зосередженню на нових виконавцях «Coachella» швидко завоювала популярність серед музичних ентузіастів. Популярність зростала впродовж 90-х років, і вона поступово перетворилася зі свого інді-коріння на мейнстрімне культурне явище. Фестиваль розширив своє охоплення, залучивши більш визнаних артистів у різних жанрах, зберігаючи при цьому свою відданість демонстрації перспективних талантів. Така еволюція дозволила «Coachella» звернутись до ширшої аудиторії, зміцнивши свої позиції як одного з найвпливовіших фестивалів десятиліття.

Роксі Робінсон в дослідженні «Музичні фестивалі та політика участі» доходить до висновку, що найглибшим переходом у новітній історії британських поп-, рок- і танцювальних фестивалів є збільшення їх кількості. Сектор перетворився на великий бізнес, який з точки зору державних витрат випередив інші музичні індустрії: у міру зростання кількості фестивалів у 2000-х роках споживчі витрати на квитки на фестивалі просто неба зрівнялися з витратами на квитки на концерти на стадіонах. Мікроекономіка інфраструктури, харчових і технічних постачальників, а також креативних практиків розвивалася навколо

фестивалю, оскільки малі підприємства використовували комерційні можливості, які міг запропонувати цей сектор [42].

Спадщиною фестивальної контркультури автор називає постійну взаємодію між темами мистецтва та комерції, протесту та економіки, субкультури та мейнстріму, чистого та нечистого. Ця взаємодія може бути небезпечною: багато відвідувачів фестивалю вважають, що фестивалі відходять від свого статусу вираження інтересів людей. Прагнення до автентичних культурних продуктів з боку аудиторії в поєднанні з бажанням фінансової стабільності з боку промоутерів пояснює переплетення контркультури та комерції в контексті фестивалю [42].

Можемо зробити висновок, що 1990-ті, безсумнівно, були трансформаційною епохою для музичних фестивалів. Woodstock '94 відродив дух миру та любові, тоді як «Lollapalooza» продемонструвала різноманітність альтернативних жанрів. «Glastonbury» залишився вірним своєму еклектичному корінню, а «Reading» сколихнув сільську місцевість Англії. Коачелла став піонером, починаючи як інді-фестиваль і перетворившись на культурний феномен, який продовжує формувати сучасний музичний ландшафт. Ці фестивалі подарували незабутні моменти відвідувачам і вплинули на майбутні покоління музикантів і відвідувачів фестивалю. Роздумуючи про культові музичні фестивалі 90-х, ми згадуємо про силу музики об'єднувати людей, надихати на зміни та створювати тривалі спогади.

2.2. Розвиток музичних субкультур та роль рок-музики у формуванні молодіжного середовища.

Досліджуючи розвиток субкультур, що формувались під впливом рок-музики 1990-х років, Рейчел Хоуп зазначає, що «Музичні тенденції 90-х були еклектичними. Це була епоха яскравого контрасту, творчого злиття жанрів і тонкого вальсу між контркультурою та мейнстрімом...» Ми згодні з цим

твердженням, оскільки воно влучно засвідчує унікальність субкультур цього періоду. Хоуп пише про два протилежних способи самовираження для молоді: «З одного боку, гранж: рух розчарованих і цинічних, який найкраще представлений охопленими страхом виттями фронтмена «Nirvana» Курта Кобейна. З іншого боку, поп: безтурботний і веселий вибух, відзначений «Spice Girls», які поширюють комерційну версію «Girl Power» у масах...» [25]. Ми вважаємо, що подібна тенденція поширилась і на наступні десятиліття. Сьогодні також музичні суб-культури можна поділити умовно на ці дві категорії.

Центральним, найбільш популярним новим напрямком року 1990-х був гранж, і субкультура його прихильників потребує детального дослідження. Як явище поп-культури, гранж значно вплинув на індустрію музики та моди. Як субкультура, гранж об'єднався навколо набору поглядів і цінностей, які відрізняли цей рух від мейнстріму. Визначаючи роль музичного напрямку в моді, Пол Стаффорд зазначає, що «Гранж започаткував нові модні тенденції на користь одягання та носіння найновішого одягу в секонд-хенді, знищивши естетику накрохмалених білих комірців робітничого класу епохи Рейгана корпоративної культури 1980-х років. Подібно до їхніх панк-предків, які виступали проти статус-кво та пасток успіху, створених через масову привабливість їхнього мистецтва, Курт Кобейн, Едді Веддер та решта гранж-когорти часто боролися з імпульсом свого успіху. Успіх вилився на них дощем, і ЗМІ висвятили їх у рок-зірки...» [51].

Оскільки музика цього напрямку займала величезну частину хіт-парадів, гранж-вигляд був прийнятий на модних подіумах. Коли Кобейн з'явився на MTV у пошарпаному оливково-зеленому кардигані, він створив свій унікальний стиль, взявши повсякденний одяг з власного гардеробу. Веддер і Корнелл носили армійські черевики, шорти карго та фланелеві сорочки, відповідні вбрання для похмурого клімату тихоокеанського північного заходу, але їхній повсякденний одяг перетворився на модний тренд для Покоління X, який потім запозичили і дизайнери. Велика частина привабливості гранжу для мас полягала в тому, що він не прив'язаний до статі. Як чоловічий так і жіночий одяг приглушених

кольорів був без посилення на стереотипні чоловічі чи жіночі стилі. Кобейн мій певною мірою поставити під сумнів власну сексуальність, одягаючи сукні на сцені, у кліпах і на фотосесіях, і писав пісні з феміністичним нахилом, такі як «Sappy» або «Been a Son». Під час виступу «Pearl Jam» у 1992 році на MTV Unplugged Едді Веддер написав маркером на руці «Pro Choice» на підтримку прав жінок. Отже, жінки та чоловіки знаходились поруч, ділячи один і той самий простір, відчуваючи та озвучуючи власну реакцію на агресивний звук гранжу. На відміну від гіперсексуалізованих численних гуртів 1980-х, естетичні мотиви яких часто зображували жінок як завойовниць або безсилового декору, послання грандж-року уникало гендерної експлуатації. З розгортанням 90-х андеграундні феміністські панк-групи руху riot grrrl, такі як «Bikini Kill», «L7» і «Babes in Toyland», виражали розширення прав і можливостей жінок за допомогою бурхливого вокалу та гітар. У 1994 році Курт Кобейн з'явився на обкладинці журналу «Newsweek» в пам'ять про те, що він покінчив життя самогубством у теплиці свого будинку в Сіетлі. Через два дні після його смерті 7000 шанувальників зібралися в Сіетл-центрі, щоб послухати запис, на якому Кортні Лав, дружина Кобейна, читає передсмертну записку, яку він залишив. Це є свідченням значення гранжу й творчості гурту «Nirvana» зокрема для прихильників, що об'єдналися в субкультуру. [23; 32; 51]

Ню-метал – піджанр важкого металу, який виник у Сполучених Штатах у середині 1990-х років. Характеризується поєднанням музичних стилів, включаючи хеві-метал, хіп-хоп, альтернативний рок та індастріал. Такі гурти, як «Korn», «Deftones» і «System of a Down» стали піонерами цього жанру. Піджанр набув популярності наприкінці 1990-х і на початку 2000-х років, завдяки успіху таких гуртів як «Linkin Park» і «Papa Roach». Цей напрямок представляв собою окремий субкультурний рух, що характеризується унікальною естетикою, стилем життя та спільними цінностями серед шанувальників. Стиль ню-метал значною мірою спирався на вуличний та спортивний одяг, часто з широкими джинсами, оверсайз худі, баскетбольними майками та кепками, іншими спортивними джерсі, що відсилає до хіп-хоп коріння жанру. Були поширеними

чорний одяг, металеві прикраси, татуювання і пірсинг, багато фанатів дотримувалися загалом темної естетики, що асоціювалася також з готичною культурою. С. Афанасьєва в дослідженні «Функції музики в сучасних субкультурах (На прикладі субкультури металістів)» розглядаючи світогляд субкультури металістів, «Субкультура металістів також включається і сукупність окремих матеріальних цінностей – одягу, макіяжу, зачісок – переважно в чорному кольорі, з аксесуарами у вигляді браслетів з металевими шипами, ланцюгами тощо. Всі вищеперераховані риси субкультури утворилися одночасно з музичним металом...» [1]. Цей жанр приваблював слухачів, які відчували себе маргіналізованими або незрозумілими, забезпечуючи відчуття спільності та суспільної солідарності. Шанувальники ню-металу часто цінували справжність і вираження індивідуальності. Жанр оспівував недосконалість реального світу і відкрито піднімав теми суворих життєвих реалій, контрастуючи з відполірованим образом мейнстрімної поп-музики [21; 30].

На початку 1990-х років з'явилася друга хвиля блек-металу, переважно зосереджена в Норвегії. Цей період є вирішальним для розуміння блек-металу як субкультури, оскільки він зміцнив багато визначальних характеристик жанру. Такі гурти, як «Mayhem», «Burzum», «Darkthrone» і «Emperor», стали центральними фігурами, відомими не лише своєю музикою, але й своїми суперечливими діями, зокрема підпалами церков і насильством. Норвезька сцена наголошувала на сирій естетиці виробництва, що ще більше дистанціювало блек-метал від основних музичних стандартів. Естетично блек-метал відомий завдяки використанню чорно-білої фарби для обличчя, створеної для того, щоб надати потойбічний вигляд. Цей візуальний елемент у поєднанні з продуманими сценічними костюмами та часто театральними виступами сприяє виразній ідентичності субкультури. Обкладинки альбомів і логотипи зазвичай похмурі, із зображеннями природи та окультної символіки. За своєю суттю блек-метал часто є антирелігійним, особливо антихристиянським, відображаючи ширший бунт проти інституційної влади та суспільних норм. Ця ідеологічна позиція не є монолітною; тоді як деякі прихильники приймають сатанізм або язичництво,

інші приймають більш узагальнений нігілістичний або людиноненависницький світогляд. Відмова від основних цінностей і прийняття індивідуалізму є центральними принципами. Норвезька сцена, зокрема, зазнала сильного впливу язичництва та романтизованого погляду на дохристиянську скандинавську культуру. Цей наголос на спадщині та зв'язку з природою можна побачити в ліричних темах і образах багатьох блек-метал-груп. Однак важливо зазначити, що не всі прихильники блек-металу поділяють однакові переконання, а субкультура відзначається різноманітністю ідеологічних поглядів. [11]

2.3. Рок-музика 1990-2000-х рр. У контексті глобалізації.

1990-ті роки ознаменували зміни в ландшафті рок-музики, відзначені появою гранжу та брит-попу, двох жанрів, які переосмислили цей жанр у відповідних регіонах. Гранж, що походить із Сіетла, відобразив сутність розчарованого покоління своїм грубим, сповненим страху звуком. Такі групи, як «Nirvana», «Pearl Jam» і «Soundgarden», очолювали цей рух, поєднуючи елементи панку та металу, щоб створити музику, яка була одночасно важкою та емоційно резонансною. Лірика часто заглиблювалася в теми соціального відчуження та особистої боротьби, вражаючи молодь, яка бореться з реаліями сучасного світу. Культовий альбом «Nirvana» «Nevermind» став визначальним символом цієї епохи, відобразивши дух гранжу та його вплив на ширшу музичну сцену. Навпаки, по той бік Атлантики брит-поп виник як чітко британська реакція на музичну сцену, де домінувала Америка. Такі гурти, як «Oasis», «Blur» і «Pulp», наповнили свою музику відчуттям британської ідентичності, спираючись на багаті поп- і рок-традиції країни. У 1990-х роках також з'явилися інші рок-піджанри, розширивши різноманітність жанру. Ця епоха стала свідком зростання інді-року, реп-року та тривалої еволюції альтернативного року, кожен з яких привносив нові звуки та перспективи в рок-ландшафт. Згадуючи 1990-ті, стає зрозуміло, що це десятиліття було періодом значних змін і експериментів у рок-музиці. Від інтроспективного гніву гранжу до сміливості брит-попу та появи

нових піджанрів, 1990-ті змінили рок-жанр, задаючи тон для його майбутньої еволюції. З початком нового тисячоліття 2000-ті та наступні роки стали свідками тривалої еволюції рок-музики, сформованої цифровою революцією та глобалізацією. Ця епоха ознаменувалася фрагментацією жанру на безліч піджанрів, кожен з яких задовольняв усе більш специфічні смаки слухачів, оскільки Інтернет і цифрові платформи демократизували виробництво та розповсюдження музики. Цифрова ера кардинально змінила спосіб споживання музики: онлайн-потоківі сервіси та цифрові завантаження стали нормою. Ця зміна вплинула на рок-музику, дозволивши почути більшу різноманітність голосів. Популярність інді-року продовжувала зростати, а такі гурти, як «The Strokes» і «Arctic Monkeys», здобули значну кількість прихильників через онлайн-платформи. Ці гурти, які характеризуються своїм звучанням відродження гаражного року та духом «зроби сам», представляли нову хвилю рок-музики, яка була одночасно доступною та автентичною. Крім того, у 2000-х роках з'явилися нові піджанри та об'єдналися існуючі, що відображало адаптивність жанру. Пост-хардкор, емо та поп-панк набули популярності, особливо серед молодшої аудиторії, завдяки таким гуртам, як «My Chemical Romance» і «Green Day», які досягли мейнстримового успіху. Крім того, у цю епоху відродився інтерес до класичного року та вінілових платівок, оскільки нове покоління слухачів відкривало для себе музику попередніх десятиліть [44]. Як зазначає Абхїджит Сен в своєму дослідженні «Музика в епоху цифрових технологій: музиканти та шанувальники з усього світу «Come Together» в мережі», «Світ виробництва, споживання та розповсюдження музики змінився, і ця зміна повертає владу в руки артистів і шанувальників. Тепер для виконавців доступні рішення для розповсюдження своєї музики безпосередньо серед публіки, зберігаючи повний контроль над усіма правами власності, творчим процесом, ціноутворенням, датами випуску тощо. Географічні відстані та національні кордони стали неважливими для поширення та розповсюдження музики. Присутність у всьому світі та інтерактивність тепер дозволяють музикантам, музичним ентузіастам і критикам обговорювати та ділитися

музичними знаннями та справжніми музичними файлами...» [48]. Це свідчить про те, що посередником між виконавцем та реципієнтом стає глобальна мережа Інтернет.

Структура музичної індустрії розвивалася протягом багатьох десятиліть і була відносно неефективною. Вона містив до трьох рівнів посередників між артистами та слухачами. Кожен прибутковий посередник додав рівень витрат, що призвело до підвищення кінцевої вартості для клієнтів. Деякі компанії намагалися зменшити ці витрати, поєднуючи ролі кількох посередників. Наприклад, «BMG Music Club» і «Columbia House» продавали компакт-диски та аудіокасети безпосередньо своїм членам клубу за нижчими цінами. Успіх цієї концепції показав необхідність зниження вартості шляхом підвищення ефективності транзакцій. З іншого боку, можна стверджувати, що ці посередники мали економію за рахунок масштабу та економію масштабу для досягнення нижчих витрат. За такої структури найбільш домінуючою силою в індустрії були великі музичні лейбли. Лейбли володіли величезною владою, контролюючи основні канали маркетингу та розповсюдження, а також зв'язуючи своїх артистів довгостроковими контрактами. Маючи дуже обмежений доступ до маркетингу та каналів розповсюдження, більшість нових митців не можуть конкурувати самі. Вони або приєднуються до лейбла, або залишаються не затненими до повноцінної конкуренції на ринку. Загалом лейбли збирали від 85 до 90 відсотків прибутку від продажу музики. [34]

Злиття аудіотехнологій з комп'ютерними технологіями перетворило музику на інформаційний продукт. Технологічні інновації змінили спосіб купівлі та споживання музики та пісень в 1990-х та особливо 2000-х роках. Вони надали засоби для створення музики за дуже низькими витратами і покращили якість звуку за допомогою цифрових шумових фільтрів і балансування. Цифрові технології, такі як mp3, стали стандартом цифрового музичного формату. Mp3 є загальноприйнятим форматом для розповсюдження музики через Інтернет, і оскільки він є відкритим стандартом (а не запатентованою власністю компанії), він добре сприймається багатьма розробниками аудіопрограм. За допомогою

такої технології музичні файли можна стиснути до розміру, зручного для передачі через Інтернет. Ця можливість стискати файли зробила mp3 дуже популярним серед слухачів музики та продюсерів. Поява формату mp3 призвела до інновацій у портативних аудіопристроях, які можуть завантажувати музику з жорстких дисків комп'ютера або безпосередньо з Інтернету. Проте mp3 не містить цифрового підпису для ідентифікації або припинення незаконного завантаження та розповсюдження музики в усьому світі, що дозволило споживачам музики вільно завантажувати та поширювати як легальну, так і піратську музику через Інтернет. Наслідки оцифрування музики для музикантів, шанувальників і індустрії були глибокими, особливо з трансформацією музичного виробництва, маркетингу, розповсюдження та прийому. Інтернет відкрив музичну скриньку Пандори для шанувальників, і тепер мільйони пісень доступні як безкоштовно, так і для продажу, легально чи нелегально. Великі лейбли звукозапису отримують менше прибутку від меншої кількості груп, співаків і музикантів, ніж раніше [13; 37; 52].

Статистика показує, що музична індустрія та великі звукозаписні компанії перебувають у повільному спаді. Відколи продажі музики досягли піку в 1999 році, музична індустрія перебуває в занепаді. Відбувся ширший зсув у споживанні медіа серед молодшої аудиторії – вони перейшли від моделі придбання до моделі доступу. Як зазначають критики, піратство спершу позбавило прибутків, а тепер трансляція музики, доступної «за запитом» через Інтернет – безкоштовно та легально – може стати головним ударом, який може скріпити угоду. Згідно з дослідженням NPD Group, дослідницької фірми для індустрії розваг, діти віком від 13 до 17 років купили або завантажили на 19% менше музики у 2008 році, ніж у 2007 році. Продажі компакт-дисків серед цих підлітків впали на 26%, а цифрові покупки впали на 13%. Опитування британських шанувальників музики показало, що відсоток підлітків віком від 14 до 18 років, які регулярно ділилися файлами, зменшився майже на третину з грудня 2007 року по січень 2009 року, а дві третини тих самих підлітків тепер «регулярно» слухають потокову музику та третина слухала щодня. Інше

дослідження, проведене минулого року, показало, що з 13 мільйонів пісень, проданих онлайн у 2008 році, 10 мільйонів ніколи не мали жодного покупця, а 80% усього доходу припадає на приблизно 52 000 пісень – менше 1% усіх пісень, які продаються в Інтернеті [13]. Дослідження Блоу підтверджує безповоротні зміни в муичній індустрії, що визначили розвиток і особливості створення й поширення рок-музики в 2000-х роках та наступних десятиліттях.

Вільне самовираження в умовах глобалізації призвело до порушення усталених уявлень про професіоналізм та технологічного перемішування народної та популярної культури. Необмеженість можливостей самовираження поклав кінець архаїчним механізмам захисту лейблів звукозапису, що керуються хітами, радіостанцій, які не схильні до ризику, закостенілих кіностудій і медіа. Низькобюджетний запис та Інтернет повернули виробництво та розповсюдження до виконавців, а музичні портали стали єдиною колекцією створеного користувачами музичного контенту, що дає глядачам і шанувальникам можливість знайти пісні та музику. Незалежним виконавцям складо конкурувати з популярними виконавцями великого лейбла, але разом вони становлять серйозну конкуренцію, а широкий вибір забезпечує все більше різноманітності, можливості для інновацій і нескінченні можливості для колективів з локальною популярністю. Це призвело до дедалі більшої фрагментації аудиторії, тенденції, яку вже започаткували радіо- та кабельні формати, створюючи поділ поп-культури на більш тонкі та менші ринкові ніші. Фрагментація є проблемою для бізнесу, і існує велика ймовірність того, що музичному бізнесу доведеться переробити себе з нижчими та стійкими очікуваннями за зразком незалежних лейблів. Величезна кількість аматорських, професійних і проміжних пісень і музичних творів щодня завантажуються в Інтернет [48].

Цифрові технології відіграли важливу роль у тому, щоб зробити різні типи музики доступними для шанувальників, слухачів, шанувальників музики та тих, хто завантажує їх у всьому світі. Підписання контракту на запис стає все менш привабливим для все більшої кількості артистів. Очевидно, що зараз в Інтернеті

є канали, які дозволяють артистам і музикантам поширювати та продавати свою музику безпосередньо своїм шанувальникам, зберігаючи повний контроль над усіма аспектами. З іншого боку, фанати та споживачі музики, особливо молодь, очікують, що цифровий контент буде інтерактивним. Музика стає все більш інтерактивною, і звукозаписні компанії випускають треки виконавців, які можна налаштовувати та маніпулювати фанатами та слухачами. Інтернет перетворив світ на «глобальне село», яке, можливо, уявляв собі Маршалл Маклюен. Географічні відстані та національні кордони стали неважливими для поширення та розповсюдження музики. Присутність у всьому світі та інтерактивність тепер дозволяють музикантам, музичним ентузіастам і критикам обговорювати та ділитися музичними знаннями та справжніми музичними файлами. Бачення музикантів, їхніх шанувальників і меломанів «об'єднатися» без будь-яких обмежень у часі та просторі, без будь-якого втручання звукозаписних компаній, реалізується віртуально в Інтернеті [48].

Підсумовуючи розвиток рок музики, слід визнати її здатність до постійного переосмислення. Від свого коріння в бунтарській енергії 1950-х років до різноманітного та цифрового ландшафту 2000-х, рок-музика постійно адаптувалася, щоб відображати культурні, соціальні та технологічні зміни кожної епохи. Рок відображав та формував тенденції молодіжної культури, був платформою для музичних інновацій. Еволюція рок-музики змінила її від грубої простоти раннього рок-н-ролу до заплутаної складності прогресивного року, бунтарського духу панку, емоційної глибини гранжу та жанрового змішування впливів сучасної епохи. Зміни 1990-2000-х років не лише сформували музичну індустрію, але й залишили тривалий вплив на світову культуру. Жанру притаманно розвиватися, зберігаючи свою суть – дух бунтарства, почуття свободи та глибокий зв'язок із аудиторією. Нові технології, культурні тенденції, що розвиваються, і смаки аудиторії, що постійно змінюються, формуватимуть його шлях. Однак суть рок-музики – її енергія, пристрасть і здатність знаходити резонанс у людей різних поколінь і різних регіонів – залишаться незмінною. Глобальне охоплення рок-музики також розширилося в цей період, коли гурти з

різних країн отримали міжнародне визнання. Ця глобалізація рок-музики не тільки урізноманітнила жанр, але й збагатила його, представивши різні культурні впливи та перспективи. 2000-ті роки стали періодом значних змін для рок-музики, спричинених цифровими інноваціями та глобальним впливом. Ці розробки забезпечили постійну актуальність і динамізм жанру, демонструючи незмінну привабливість рок-музики та її здатність адаптуватися до мінливого музичного ландшафту. [44; 30]

Висновки до розділу. Рок-музика як феномен масової культури знайшла відображен в масових музичних фестивалях 1990-2000-х рр. «Woodstock '94» віродив дух миру та любові, тоді як «Lollapalooza» продемонструвала різноманітність альтернативних жанрів. «Glastonbury» залишився вірним своєму еkleктичному корінню, а «Reading» сколихнув сільську місцевість Англії. Коачелла став піонером, починаючи як інді-фестиваль і перетворившись на культурний феномен, який продовжує формувати сучасний музичний ландшафт. Ці фестивалі подарували незабутні моменти відвідувачам і вплинули на майбутні покоління музикантів і відвідувачів фестивалю. Розвиток фестивального руху підкреслив значення року для самовираження молоді, а різноманітність напрямків охарактеризувала здатність течій рок-музики відповідати різним запитам реципієнта. Музичні субкультури 1990-2000-х рр. були еkleптичними. Музику можео визначити як яскраво контрастну, оскільки в ній співіснували контркультура та мейнстрім. Центральним напрямком року 1990-х був гранж. Як явище масової культури, гранж змінив індустрію музики та моди. Як субкультура, гранж об'єднався навколо набору поглядів і цінностей, які відрізняли цей рух від мейнстріму. Вплив напрямку ню-метал помітний у пізніших жанрах, що поєднують реп і рок, а його субкультурна ідентичність все ще резонує з аудиторією, яка глибоко пов'язана з його темами самовираження і бунту. Хоча до середини 2000-х років популярність ню-металу пішла на спад, її вплив продовжує відчуватися у відродженні музики, що перетинає жанри. На початку 1990-х років яскраво виділилась субкультура прихильків важкої екстремальної музики. Виконавці блек-металу, що представляли країни

Скандинавії, вирізнялись не лише музикою, а й ексцентричними вчинками, що включали випадки насильства та релігійного вандалізму. Вивчаючи розвиток рок-музики ми дійшли до висновку, що вона має здатність до постійного переосмислення. Вона здатна до адаптації та відображає культурні, соціальні та технологічні зміни кожної епохи. Саме рок відображає та формує тенденції культури, є платформою для музичних інновацій. Зміни 1990-2000-х років залишили тривалий вплив на світову культуру. Нові технології, культурні тенденції, що розвиваються, і смаки аудиторії, що постійно змінюються, формуватимуть шлях розвитку рок-музики. Глобальне охоплення року також розширилося в період 1990-х та особливо 2000-х років, коли гурти з різних країн отримали міжнародне визнання. Ця глобалізація рок-музики не тільки урізноманітнила жанр, але й збагатила його, представивши різні культурні впливи та перспективи. 2000-ті роки стали періодом значних змін для рок-музики, спричинених цифровими інноваціями та глобальним впливом. Ці розробки забезпечили постійну актуальність і динамізм жанру, демонструючи незмінну привабливість рок-музики та її здатність адаптуватися до мінливого музичного ландшафту.

ВИСНОВКИ

Виконавці, що стали популярними в попередні десятиліття, такі як «The Beatles», «Pink Floyd», «Rolling Stones», «Deep Purple», «Yes», «King Crimson», «The Doors», «Led Zepelin» та інші зберігали популярність, продовжували записувати альбоми та здійснювати концертні тури, однак, в 1990-х з'являються гурти, що відповідають на нові запити аудиторії, що виливається в народження нових жанрів рок-музики. Отже, 1990-ті роки були відзначеними появою нових стилів, які змінили звучання та культуру жанру. Гранж приніс сирі, важкі гітарні рифи та лірику на теми самотності та відчуження від суспільства. Такі гурти, як «Nirvana» та «Pearl Jam», стали іконами нової поп-культури, започаткувавши, більш автентичний підхід до року, який відкидав традиції 80-х. Альтернативний рок захопив мейнстрім, поєднуючи різноманітні впливи від панку до нової хвилі. Такі колективи, як «Radiohead», «R.E.M.» і «Smashing Pumpkins», представили експериментальний бік року. У Великій Британії бріт-поп прийняв привабливі мелодії та британську самотність, пропонуючи альтернативу американському гранжу. Індастріал-рок, відомий своїм механічним, наповненим електронікою звучанням, привніс у жанр антиутопію. «Nine Inch Nails» і «Ministry» популяризували цей інтенсивний, важкий стиль, поєднуючи рок з елементами техно, створюючи абсолютно нову темну, сувору естетику. Панк-рок формації «Green Day» і «Blink-182» поєднали бунтарський край панку з мейнстрімовою привабливістю, що резонувало серед молоді. Наприкінці 90-х ню-метал поєднав хеві-метал з елементами хіп-хопу та електроніки. Такі гурти, як «Korn» і «Linkin Park», висловлювали особисту боротьбу та гнів, поєднуючи агресивні рифи з репо, що приваблювало широку та різноманітну базу шанувальників.

Отже, «Nirvana» під керівництвом Курта Кобейна здійснила революцію в музичній індустрії, залишивши незгладимий слід у популярній культурі. Їхнє грубе, емоційне звучання та інтроспективне написання пісень Кобейна зробили їх культовими, сформувавши рух гранжу та вплинувши на покоління музикантів.

Незважаючи на передчасну смерть Кобейна, спадщина Nirvana зберігається, продовжуючи надихати та резонувати серед музичних ентузіастів у всьому світі. Значення Nirvana полягає в їх трансформаційному впливі на музичну індустрію, зокрема в революції в жанрі гранжу та в впливі на наступні покоління музикантів своїм грубим, емоційним звучанням. «Linkin Park» ми вважаємо визначальною силою в рок, альтернативній та поп-музиці. Їхній вплив помітний у поєднанні елементів року, електроніки та хіп-хопу в сучасній музиці. Вони не лише переосмислили можливості року, але й запропонували музику, яка глибоко резонувала на особистому рівні, будуючи спільноту навколо свого послання співпереживання та стійкості. Завдяки поєднанню інноваційного звукового ландшафту та автентичної лірики, спадщина «Linkin Park» є містком між жанрами, культурами та поколіннями. Музика «Failure», зокрема альбом «Fantastic Planet», справила глибокий вплив на жанри альтернативного року та космічного року. Відомі своїми атмосферними звуковими пейзажами, глибоким ліричним змістом і готовністю до експериментів, «Failure» надихнули ціле покоління музикантів. Їх акцент на текстурі, атмосфері та емоційній чесності продовжує резонувати з артистами та слухачами, які шукають щось поза мейнстрімовим роком, зміцнюючи роль їхньої спадщини.

Рок-музика як феномен масової культури знайшла відображен в масових музичних фестивалях 1990-2000-х рр. «Woodstock '94» відродив дух миру та любові, тоді як «Lollapalooza» продемонструвала різноманітність альтернативних жанрів. «Glastonbury» залишився вірним своєму еkleктичному корінню, а «Reading» сколихнув сільську місцевість Англії. Коачелла став піонером, починаючи як інді-фестиваль і перетворившись на культурний феномен, який продовжує формувати сучасний музичний ландшафт. Ці фестивалі подарували незабутні моменти відвідувачам і вплинули на майбутні покоління музикантів і відвідувачів фестивалю. Розвиток фестивального руху підкреслив значення року для самовираження молоді, а різноманітність напрямків охарактеризувала здатність течій рок-музики відповідати різним запитам реципієнта. Музичні субкультури 1990-2000-х рр. були еkleктичними. Музику

можео визначити як яскраво контрастну, оскільки в ній співіснували контркультура та мейнстрім. Центральним напрямком року 1990-х був гранж. Як явище масової культури, гранж змінив індустрію музики та моди. Як субкультура, гранж об'єднався навколо набору поглядів і цінностей, які відрізняли цей рух від мейнстріму. Вплив напрямку ню-метал помітний у пізніших жанрах, що поєднують реп і рок, а його субкультурна ідентичність все ще резонує з аудиторією, яка глибоко пов'язана з його темами самовираження і бунту. Хоча до середини 2000-х років популярність ню-металу пішла на спад, її вплив продовжує відчуватися у відродженні музики, що перетинає жанри. Вивчаючи розвиток рок-музики ми дійшли до висновку, що вона має здатність до постійного переосмислення. Вона здатна до адаптації та відображає культурні, соціальні та технологічні зміни кожної епохи. Саме рок відображає та формує тенденції культури, є платформою для музичних інновацій. Зміни 1990-2000-х років залишили тривалий вплив на світову культуру. Нові технології, культурні тенденції, що розвиваються, і смаки аудиторії, що постійно змінюються, формуватимуть шлях розвитку рок-музики. Глобальне охоплення року також розширилося в період 1990-х та особливо 2000-х років, коли гурти з різних країн отримали міжнародне визнання. Ця глобалізація рок-музики не тільки урізноманітнила жанр, але й збагатила його, представивши різні культурні впливи та перспективи. 2000-ті роки стали періодом значних змін для рок-музики, спричинених цифровими інноваціями та глобальним впливом. Ці розробки забезпечили постійну актуальність і динамізм жанру, демонструючи незмінну привабливість рок-музики та її здатність адаптуватися до мінливого музичного ландшафту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Афанасьєва С. Функції музики в сучасних субкультурах (на прикладі субкультури металістів) URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/79484da7-fa0c-4ec9-984e-71bc6e57f0b8/content> (дата звернення 03.02.2025)
- 2.Васильєва Л. Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття : монографія. Миколаїв: Іліон, 2016. 284 с.
- 3.Васильєва Л. Л. Рок-музика як фактор розвитку культури другої половини ХХ століття : монографія. Миколаїв: Іліон, 2016. 284 с.
- 4.Гладких А. В., Гладких, О. В. Рок-музика як чинник масової культури ХХ ст. Культура України. Серія: Мистецтвознавство, 2015, №50. С. 26-35.
- 5.Гладких А. В., Гладких, О. В. Рок-музика як чинник масової культури ХХ ст. Культура України. Серія: Мистецтвознавство, 2015, №50. С: 26-35.
- 6.Откидач В. М. Рок-музика і світовий художній процес: монографія. Харків: ХДАК, 2005. 293 с.
- 7.Стойків А. Роль треш металу у становленні екстремально важкої музики (на матеріалах інтерв'ю музикантів). Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Історія. Ужгород, 2021. №Вип. 1 (44). С: 160-168
- 8.Ткаченко Я. Вплив рок-музики на проблеми суспільного характеру. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2015_2/54.pdf (дата звернення 03.02.2025)
- 9.Alternative Rock Guide: The History and Bands of Alt-Rock URL:<https://www.masterclass.com/articles/alternative-rock-guide> (дата звернення: 20.02.2025)
- 10.Arnett J.J. Metalheads: Heavy Metal Music and Adolescent Alienation. Boulder, CA: Westview Press, 1995. 208 с.

11.Black Metal: Exploring the Dark and Controversial Subculture
 URL:<https://easysociology.com/sociology-of-media/sociology-of-music/black-metal-exploring-the-dark-and-controversial-subculture/> (дата звернення: 03.02.2025)

12.Blocker J. 15 Years of «Iowa»: How Slipknot Purged Themselves to Create a Masterpiece of Suffering URL:<https://www.vice.com/en/article/15-years-of-iowa-how-slipknot-purged-themselves-to-create-a-masterpiece-of-suffering/> (дата звернення: 03.03.2025)

13.Blow C. M. Swan Songs? The New York Times
 URL:<http://www.nytimes.com/2009/08/01/opinion/01blow.html?scp=1&sq=Swan%20songs%20?&st=cse> (дата звернення: 03.02.2025)

14.Breen M. A stairway to heaven or a highway to hell?: Heavy metal rock music in the 1990s. Cultural Studies, 5(2), 1991 C: 191–203

15.Chastagner C. Here, there, and everywhere: Rock music, mass culture, and the counterculture. European readings of American popular culture. Greenwood press, 1996. C:69-79

16.Edwards B. Nirvana: Everything you need to know
 URL:<https://www.loudersound.com/features/nirvana-everything-you-need-to-know> (дата звернення: 03.02.2025)

17.Electronic Rock Music Guide: 5 Influential Electronic Rock Artists.
 URL:<https://www.masterclass.com/articles/electronic-rock-music-guide> (дата звернення: 03.02.2025)

18.Failure. URL:<https://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Music/Failure> (дата звернення: 03.03.2025)

19.Frith S. Rock and the Politics of Memory. Music and Ideology. Routledge, 2017. C:393-403

20.Heart J. The History of Grunge. URL:<https://www.giantdrag.org/music-history/the-history-of-grunge/> (дата звернення: 23.03.2025)

21.Heart J. The History of Nu Metal URL:<https://www.giantdrag.org/music-history/the-history-of-nu-metal/> (дата звернення: 23.03.2025)

22.Hebert D. G., Campbell, P. S. Rock Music in American Schools: Positions and Practices Since the 1960s. International Journal of Music Education, 36(1), 2000. C:14-22

23.Hillburn R. "The Rise and Fall of Grunge" Los Angeles Times. 21 May 1998.

24.History of Rammstein

URL:<https://www.rammsteinworld.com/en/rammstein/history> (дата звернення: 03.02.2025)

25.Hope R. '90s Music Trends That Shaped a Decade

URL:<https://www.soundoflife.com/blogs/mixtape/90s-music-trends> (дата звернення: 03.02.2025)

26.I Disturbed. The History of world music.

URL:<https://www.thehistoryofworldmusic.com/i-disturbed-2/> (дата звернення: 03.02.2025)

27.Industrial Music Guide: A Brief History of Industrial Music

URL:<https://www.masterclass.com/articles/industrial-music-guide#31buIOcibPfMDdYX3U0jmn>

28.Kahn-Harris K. The «Failure» of Youth Culture: Reflexivity, Music and Politics in the Black Metal Scene.
URL:<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1367549404039862>. (дата звернення: 03.02.2025)

29.Korn – Biography

URL:https://metalstorm.net/bands/biography.php?band_id=885&bandname=Korn
(дата звернення: 03.02.2025)

30.Kuhlman I. The Evolution of 1990s Rock Music: A Journey Through Genre and Influence - Part 3: NuMetal and Rap Rock
URL:https://poweredbyrock.com/blogs/rockingblog/the-evolution-of-1990s-rock-music-a-journey-through-genre-and-influence-part-3-numetal-and-rap-rock?srsId=AfmBOoqdpRp57T1z5-4Q36gd_UdIZDxBFUZu7XtX6ZUEV0oI6a6EtGlV (дата звернення: 03.02.2025)

- 31.Linkin Park. [URL:https://linkinpedia.com/wiki/Linkin_Park](https://linkinpedia.com/wiki/Linkin_Park) (дата звернення: 03.02.2025)
- 32.Marin R. «Grunge: A Success Story» New York Times. 15 Nov 1992.
- 33.Nu-Metal: The Controversial and Experimental Subgenre of Heavy Metal
[URL:https://metalpunkz.com/nu-metal/](https://metalpunkz.com/nu-metal/) (дата звернення: 03.02.2025)
- 34.Parikh M. The Music Industry in the Digital World: Waves of Changes. Unpublished paper. Institute for Technology & Enterprise. New York, 1999
- 35.Pearson D. Rebel Music in the Triumphant Empire: Punk Rock in the 1990s United States. Oxford University Press, 2020 . 264 с.
- 36.Pedro Vidal. Nirvana: From the Underground to a Pop Phenomenon.
[URL:https://www.unpublishedzine.com/music/nirvana-from-the-underground-to-a-pop-phenomenon](https://www.unpublishedzine.com/music/nirvana-from-the-underground-to-a-pop-phenomenon) (дата звернення: 03.03.2025)
- 37.Pfanner E. Music industry lures casual pirates to legal sites.
[URL:http://www.nytimes.com/2009/07/20/technology/internet/20stream.html?scp=1&sq=music%20industry%20lures%20casual%20pirates%20to%20legal%20sites&st=cse](http://www.nytimes.com/2009/07/20/technology/internet/20stream.html?scp=1&sq=music%20industry%20lures%20casual%20pirates%20to%20legal%20sites&st=cse) (дата звернення: 13.03.2025)
- 38.Rammstein. Biography. [URL:https://u.osu.edu/german2798rammstein/](https://u.osu.edu/german2798rammstein/) (дата звернення: 13.02.2025)
- 39.Regev M. Producing Artistic Value: The Case of Rock Music. The Sociological Quarterly, 35(1), 1994. C:85–102
- 40.Regev M. Rock Aesthetics and Musics of the World. Theory, Culture & Society, 14(3), 1997 C:125-142
- 41.Regev, M. Pop-Rock Music as Expressive Isomorphism: Blurring the National, the Exotic, and the Cosmopolitan in Popular Music. American Behavioral Scientist, 55(5), 2011. C:558-573
- 42.Robinson R. Music Festivals and the Politics of Participation (1st ed.). Routledge. Лондон, 2015. 227 с.

43. Rock Music Evolution: A History of Rock. URL: <https://theguitarmarketplace.com/rock-music-evolution-a-history-of-rock/> (дата звернення: 03.02.2025)

44. Rock Music Through the Decades URL: <https://blog.novecore.com/rock-music-through-the-decades/> (дата звернення: 03.02.2025)

45. Rucker J. MTV History: A Comprehensive Look at the Evolution of the Network. URL: <https://www.yahoo.com/entertainment/mtv-history-comprehensive-look-evolution-200000599.html> (дата звернення: 03.02.2025)

46. Scaruffi P. A History of Rock Music: 1951-2000. iUniverse, 2003. 553 с.

47. Scaruffi P. A History of Rock Music: 1951-2000. iUniverse, 2003. 553 с.

48. Sen A. Music in the Digital Age: Musicians and Fans Around the World "Come Together" on the Net. URL: <https://www.globalmediajournal.com/open-access/music-in-the-digital-age-musicians-and-fans-around-the-world-come-together-on-the-net.php?aid=35258> (дата звернення: 13.02.2025)

49. Silveira L. The history of Rock Music. URL: <https://blog.brlogic.com/en/the-history-of-rock-music/> (дата звернення: 13.02.2025)

50. Silveira L. The history of Rock Music. URL: <https://blog.brlogic.com/en/the-history-of-rock-music/> (дата звернення: 03.02.2025)

51. Stafford P. E. The Grunge Effect: Music, Fashion, and the Media During the Rise of Grunge Culture In the Early 1990s. M/C Journal, 21(5). 2018.

52. Szustek A. Music remains viable in the digital world. Finding Dulcinea. URL: <http://www.findingdulcinea.com/news/business/2009/may/Chin-Up-in-the-Downswing--Music-Remains-Viable-in-a-Digital-World-.html> (дата звернення: 03.02.2025)

53. Tamplin K. URL: <https://kentamplinvocalacademy.com/artists-bands/lead/nirvana/> (дата звернення: 03.02.2025)

54. The History of Linkin Park. URL: <https://www.watchmojo.com/articles/the-history-of-linkin-park> (дата звернення: 03.02.2025)

55.The Rise of Alternative Music in the 90s: A Cultural Revolution
 URL:https://getsadyall.com/blogs/gsy/the-rise-of-alternative-music-in-the-90s-a-cultural-revolution?srsltid=AfmBOooAQ_G7JeJMRd2PMOtDX8Njyl2IgdW6QRiekj09T5rRsjZxly4L (дата звернення: 03.02.2025)

56.The Unforgettable Charm of 90s Pop Punk: A Nostalgic Journey
 URL:<https://www.yellowbrick.co/blog/music/the-unforgettable-charm-of-90s-pop-punk-a-nostalgic-journey> (дата звернення: 03.02.2025)

57.Wallach J., Berger H., Greene P. Metal Rules the Globe: Heavy Metal Music Around the World. Duke University Press, 2011. 381 с.

58.Walser, R. Running with the Devil: Power, Gender and Madness in Heavy Metal Music. Hanover, CT: Wesleyan University Press, 1993. 222 с.

59.Wicke P. Rock Music: Culture, Aesthetics and Sociology. Cambridge University Press, 1990. 228 с.